

Regeling van het College voor examens van 19 juni 2012, nummer CvE-12.01404, houdende vaststelling van het rooster en toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens van de eindexamens en de staatsexamens vwo, havo en vmbo in 2014 (Regeling rooster en toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens van de eindexamens en de staatsexamens vwo, havo en vmbo in 2014)

Het College voor examens,

Gelet op artikel 2, tweede lid, aanhef en onderdeel b en g, en achtste lid van de Wet College voor examens;

Besluit:

Artikel 1

De dagen waarop in 2014 de centrale examens beginnen zijn:

- het eerste tijdvak begint op 12 mei in het v.w.o., h.a.v.o. en v.m.b.o.;
- het tweede tijdvak begint op 4 juni in de basisberoepsgerichte, de kaderberoepsgerichte leerweg en de gemengde leerweg, en op 16 juni in de andere vormen van onderwijs;
- het derde tijdvak vindt plaats in augustus.

Artikel 2

- De dagen en uren waarop de toetsen van het centraal examen in het eerste tijdvak worden afgenomen zijn vastgesteld zoals vermeld in bijlage 1A bij deze regeling.
- De dagen waarop de toetsen van het centraal examen in het tweede tijdvak worden afgenomen zijn vastgesteld zoals vermeld in bijlage 1B bij deze regeling, met dien verstande dat in maart 2014 een nadere indeling van de vakken bekend gemaakt wordt.
- De dagen en uren waarop de toetsen van het centraal examen in het derde tijdvak worden afgenomen worden na aanmelding meegedeeld door het College voor examens.

Artikel 3

In afwijking van artikel 1, onderdeel a, valt van de volgende toetsen het begin van de periode waarbinnen de afname dient plaats te vinden, voor aanvang van het eerste tijdvak:

- Voor zover het bevoegd gezag het moment van afname van deze toetsen, of delen daarvan, voor aanvang van het eerste tijdvak vaststelt:
1. In de basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte en gemengde leerweg: het centraal schriftelijk en praktisch examen (c.s.p.e.).
2. In de basisberoepsgerichte leerweg en indien van toepassing de kaderberoepsgerichte leerweg: de digitale afname van de algemene vakken.
3. In de gemengde en theoretische leerweg het centraal praktisch examen van kunstvakken 2, beeldende vakken.
- In het v.w.o.: het centraal praktische examen van tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving.

Artikel 4

Bij de centrale examens 2014 zijn de algemene hulpmiddelen toegestaan, zoals vermeld in bijlage 2A voor het vmbo en bijlage 2B voor havo en vwo.

Artikel 5

Bij de centrale examens 2014 zijn met betrekking tot kandidaten met een beperking, bij toepassing van *artikel 55 Eindexamenbesluit, Afwijking wijze van examineren*, hulpmiddelen toegestaan, zoals vermeld in bijlage 3.

Artikel 6. Bekendmaking

De regeling zal met de bijlagen en toelichting in de Staatscourant worden geplaatst. De bijlagen kunnen ook geraadpleegd worden op Examenblad.nl.

Artikel 7. Inwerkingtreding

Deze regeling treedt in werking op 1 augustus 2013

Artikel 8. Citeertitel

Deze regeling kan worden aangehaald als Regeling rooster en toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens van de eindexamens en de staatsexamens vwo, havo en vmbo in 2014

*Het College voor examens,
Namens deze:
de voorzitter,
H.W. Laan.*

BIJLAGE 1A BIJ DE REGELING ROOSTER EN TOEGESTANE HULPMIDDELEN VOOR DE CENTRALE EXAMENS VAN DE EINDEXAMENS EN DE STAATSEXAMENS VWO, HAVO EN VMBO IN 2014 VAN 19 JUNI 2012, NUMMER CVE-12.01404

	BB	KB	GL en TL	havo	vwo
vanaf 1 januari					cpe beeldend
vanaf 17 maart			cpe beeldend		
vanaf 31 maart	cspe beroepsgericht,	cspe beroepsgericht,	cspe beroepsgericht		
vanaf ¹	digitale examens algemene vakken	digitale examens algemene vakken			

¹ Vanaf nader te bepalen datum

Week 20	BB	KB	GL en TL	havo	vwo
ma 12 mei			9.00-11.00	9.00-12.00	
			beroepsgericht GL ²	kunst b/d/d/m/a ³	
				13.30-16.30	13.30-16.30
				m & o	Nederlands
di 13 mei			9.00-11.00		9.00-11.30
			beeldende vakken		tehatex
			13.30-15.30	13.30-16.30	13.30-16.30
			nask 2	Nederlands	scheikunde
wo 14 mei					9.00-12.00
					kunst b/d/d/m/a ³
		13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.30	13.30-16.30
		Nederlands	Nederlands	wiskunde A, B	biologie
do 15 mei		9.00-11.00	9.00-11.00	9.00-11.30	9.00-12.00
		Duits	Duits	Duits	filosofie
		13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.30	13.30-16.30
		biologie	biologie	economie	m & o
vr 16 mei			9.00-11.00	9.00-12.00	9.00-11.30
			dans, drama	aardrijkskunde	Duits

Week 20	BB	KB	GL en TL	havo	vwo
		13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.00	13.30-16.30
		economie	economie	Engels	economie

² Gemengde Leerweg: beroepsgerichte vakken voertuigtechniek en transport & logistiek

³ kunst (beeldende vormgeving/ dans/ drama/ muziek/ algemeen)

Week 21	BB	KB	GL en TL	havo	vwo
ma 19 mei	9.00-10.30	9.00-11.00	9.00-11.00	9.00-12.00	9.00-12.00
	Nederlands	geschiedenis	geschiedenis	geschiedenis	geschiedenis
	13.30-15.00	13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.00	13.30-16.30
	nask 1	wiskunde	wiskunde	Frans	natuurkunde
di 20 mei	9.00-10.30	9.00-11.00	9.00-11.00	9.00-12.00	9.00-12.00
	economie	maatschappijleer 2	maatschappijleer 2	filosofie	Grieks
	13.30-15.00	13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.30	13.30-16.30
	geschiedenis, aardrijkskunde	Engels	Engels	scheikunde	wiskunde A, B, C
wo 21 mei	9.00-10.30	9.00-11.00	9.00-11.00	9.00-11.30	9.00-12.00
	Engels	aardrijkskunde	aardrijkskunde	tehatex	maatschappijwetenschappen
	13.30-15.00	13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.30	13.30-16.00
	biologie	Frans	Frans	biologie	Frans
do 22 mei	9.00-10.30		9.00-11.00	9.00-12.00	9.00-12.00
	wiskunde		muziek	maatschappijwetenschappen	aardrijkskunde
	13.30-15.00	13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.30	13.30-16.00
	Duits, Frans maatschappijleer 2	nask 1	nask 1	natuurkunde	Engels
vr 23 mei			9.00-11.00	9.00-11.30	9.00-12.00
			Fries	muziek	Latijn
	13.30-15.00	13.30-15.30	13.30-15.30	13.30-16.00	13.30-16.30
	Spaans, Turks, Arabisch	Spaans, Turks, Arabisch	Spaans, Turks, Arabisch		

Week 22	BB	KB	GL en TL	havo	vwo
ma 26 mei					9.00-11.30
					muziek
				13.30-16.00	13.30-16.00
				Fries, Russisch	Fries, Russisch
di 27 mei					
				13.30-16.00	13.30-16.00
				Spaans, Turks, Arabisch	Spaans, Turks, Arabisch

BIJLAGE 1B BIJ DE REGELING ROOSTER EN TOEGESTANE HULPMIDDELEN VOOR DE CENTRALE EXAMENS VAN DE EINDE- EN DE STAATSEXAMENS VWO, HAVO EN VMBO IN 2014 van 19 juni 2012, nummer CvE-12.01404

Tweede tijdvak 2014 centrale examens

Het tweede tijdvak begint op:

4 juni in de basisberoepsgerichte en de kaderberoepsgerichte leerweg en gemengde leerweg (beroepsgerichte programma's)

16 juni in de andere vormen van onderwijs; (schriftelijke examens)

De einddatum voor afname cspe beroepsgericht in de basisberoepsgerichte en de kaderberoepsgerichte leerweg en gemengde leerweg (beroepsgerichte programma's) en algemene vakken in de basisberoepsgerichte leerweg is 18 juni.

In maart 2014 wordt bekendgemaakt op welke dagen en tijdstippen de centrale examens in het tweede tijdvak worden afgenomen.

De examenafname van de aangewezen vakken door de staatsexamencommissie zal op 20 juni plaatsvinden. Het besluit welke vakken dit zijn wordt in maart 2014 gepubliceerd.

BIJLAGE 2A BIJ DE REGELING ROOSTER EN TOEGESTANE HULPMIDDELEN VOOR DE CENTRALE EXAMENS VAN DE EINDEXAMENS EN DE STAATSEXAMENS VWO, HAVO EN VMBO IN 2014 VAN 19 JUNI 2012, NUMMER CVE-12.01404

Hulpmiddelen vmbo 2014

1. Wat is er anders in 2014?

Ten opzichte van 2013 wijzigt er in 2014 niets bij de hulpmiddelen voor het vmbo.

Aandachtspunten:

- In 2014 is de 1^e editie van BINAS niet langer toegestaan bij nask1 en nask2. Wel toegestaan (en nodig) is de 2^e editie. Dit gold ook al in 2013;
- De in de voorgaande examenjaren toegepaste voorbeeld briefsjabloon Nederlands en voorbeeld-briefsjabloon Engels zijn nu ook formeel opgenomen in de regeling. (zie ook 3.3)

2. Toegestane hulpmiddelen vmbo 2014

vak	leerweg	hulpmiddel
Alle vakken	Alle leerwegen	Basispakket, bestaande uit: – Schrijfmateriaal incl. millimeterpapier – tekenpotlood – blauw en rood kleurpotlood – liniaal met millimeterverdeling – passer – geometrische driehoek – vlaggum – elektronisch rekenapparaat (zie 3.3)
Alle schriftelijke examens	Alle leerwegen	Woordenboek Nederlands (zie 3.1)
Fries, Moderne vreemde talen	Alle leerwegen	Woordenboek naar en vanuit de vreemde taal c.q. naar en van Fries (zie 3.2)
Papieren cse's Nederlands	Alle leerwegen	Voorbeeld briefsjabloon Nederlands (zie 3.3)
Papieren cse's Engels	Alle leerwegen	Voorbeeld briefsjabloon Engels (zie 3.3)
Frans	BB en KB	computer
wiskunde	Alle leerwegen	Naast of in plaats van de geometrische driehoek: een windroos Roosterpapier in cm ²
nask 1, nask 2	Alle leerwegen	Door CvE goedgekeurd informatiemateriaal (zie 3.5)
Muziek, dans, drama	GL, TL	computer
Cspe beroepsgericht en cpe beeldend	BB en KB (cspe), GL en TL (cpe beeldend)	De informatie over de benodigde materialen, grondstoffen, gereedschappen en/of hulpmiddelen bij de praktische opdrachten van het cspe wordt elk jaar in de instructie voor de examinator meegedeeld. Het gebruik van een woordenboek Nederlands is bij deze praktische examens niet toegestaan

3. Toelichting bij de tabel

3.1. woordenboek Nederlands

Een eindelijk verklarend woordenboek Nederlands is toegestaan bij alle schriftelijke examens ; dus NIET: bij cspe's (ook niet bij de minitoetsen) en bij het cpe beeldend GL/TL

WEL: bij cse's beroepsgericht in de gemengde leerweg en bij het cse beeldend GL/TL

In plaats van het eindelijk woordenboek Nederlands mag ook gebruik gemaakt worden van een woordenboek van Nederlands naar een vreemde taal (bijvoorbeeld naar de thuistaal van de kandidaat).

Een digitaal woordenboek is niet toegestaan.

Waar de spelling van het Nederlands wordt beoordeeld, zijn alleen schrijfwijzen volgens de huidige officiële spellingsregels toegestaan.

Het woordenboek kan een natuurlijk en vanzelfsprekend hulpmiddel zijn dat de kandidaat zekerheid verschaft bij een enkel woord; het kan ook leiden tot bijvoorbeeld tijdnood als een kandidaat zekerheidshalve te veel woorden opzoekt. Bij vakspecifieke termen kan het woordenboek ook aanleiding geven tot verwarring. Een voorbeeld: eentonigheid heeft in het vak muziek een betekenis die niet

strookt met de beschrijving in een woordenboek. In situaties zoals het voorbeeld bij het vak muziek is de vakinhoudelijke omschrijving de geldige; voor een inhoudelijk afwijkende omschrijving worden geen punten toegekend, ook niet als de kandidaat deze omschrijving letterlijk aan het woordenboek heeft ontleend.

3.2. woordenboek bij Fries en de moderne vreemde talen

Bij Fries en de moderne vreemde talen is een woordenboek naar én een woordenboek vanuit Fries c.q. de moderne vreemde taal toegestaan, in één band of in twee afzonderlijke delen. Een woordenboek naar de vreemde taal is zinvol bij centrale examens die een onderdeel schrijfvaardigheid bevatten: GL/TL Engels, BB en KB Frans en computerexamens Engels en Duits BB en KB. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan

3.3. voorbeeld briefsjabloon Nederlands en Engels

Bij de centrale examens Engels GL/TL, Nederlands GL/TL en in de papieren centrale examens Nederlands BB en KB komt een schrijfopdracht voor. Soms in de vorm van een brief die de kandidaat moet schrijven. De kandidaat mag bij deze examens een computer met tekstverwerker gebruiken, maar niet alle scholen bieden deze mogelijkheid. De kandidaten die het examen in een tekstverwerker maken hebben daarbij de toegang tot zogeheten briefsjablonen. Daarom wordt alle kandidaten de mogelijkheid geboden om een door het CvE verstrekte voorbeeld van een sjabloon te gebruiken. Dit briefsjabloon is te downloaden via een link in de septembermededelingen.

3.4. rekenmachine

Bij wiskunde KB en GL/TL, nask 1 KB en GL/TL, nask 2 GL/TL en bij de cspé's GL voor bouw-breed, bouwtechniek-metselen, bouwtechniek-timmeren, bouwtechniek-schilderen en bouwtechniek-fijnhoutbewerking moet de rekenmachine naast de grondbewerkingen tevens beschikken over toetsen voor π , x tot de y^x macht, x kwadraat, $1/x$ en $\sin/\cos/\tan$ in graden (en hun inversen). Bij de overige vakken en bij alle vakken BB zijn de grondbewerkingen optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen voldoende. Meer mogelijkheden mag, maar:

de rekenmachine mag niet één of meer van de volgende eigenschappen hebben: lichtnetaansluiting tijdens het examen, opladen tijdens het examen, schrijfol, alarm of ander geluid, alfanumeriek (letters op scherm)¹, grafieken weergeven, zend- of ontvanginstallatie.

Meerregeligheid van het scherm wordt in de criteria niet genoemd. Dit houdt in dat een meerregelige machine niet is verboden als hij aan de overige criteria voldoet. Wel is het zo dat de meerregelige machines mogelijkheden hebben die bij de eenregelige ontbreken, zoals het maken van tabellen. Bij de huidige centrale examens is niet gebleken is dat die extra mogelijkheden de kandidaat voordeel bieden.

Ook bij de digitale centrale examens is de rekenmachine een toegestaan hulpmiddel.

3.5. informatieboek bij nask 1 en nask 2

Bij het centraal examen nask 1 in alle leerwegen en nask 2 in de gemengde en theoretische leerweg heeft de kandidaat op het centraal examen informatiemateriaal nodig. Goedgekeurd zijn:

Voor BB: BINAS vmbo-basis, informatieboek nask 1 (2^e editie, ISBN 978-90-01-80067-3)

Voor KB en GL/TL: BINAS vmbo-kgt, informatieboek voor nask 1 en nask 2 (ISBN 978.90.01.80069.7)

4. Aanvullende opmerkingen:

4.1 Formules wiskunde

Bij de exameneenheid Meetkunde van het centraal examen wiskunde in BB, KB en GL/TL moet de kandidaat enkele oppervlakte- en inhoudsformules kunnen toepassen, de kandidaat hoeft deze formules echter niet te kennen (zie de syllabus). Bij de examens BB worden de formules vermeld in het examen bij de opgave(n) waarvoor en indien zij relevant zijn. De kandidaat moet eenvoudige meetkundige berekeningen (zoals de oppervlakte in een rechthoekige driehoek) ook moet kunnen uitvoeren zonder de bijgeleverde formule.

Bij de examens KB en GL/TL worden alle formules opgesomd in één tabel in het examen.

¹ Bedoeld is dat er geen teksten kunnen worden ingevoerd of uitgelezen, zoals bijvoorbeeld met de mobiele telefoon wel kan. De letters 'sin' als afkorting van sinus worden in dit verband dus niet als alfanumeriek beschouwd.

4.2 computer

Bij alle schriftelijke examens is de computer toegestaan als schrijfgerei. De school kan dat toestaan voor alle kandidaten, kan het ook toestaan voor speciale groepen kandidaten bijvoorbeeld de dyslectische kandidaten. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt, is het van belang dat kandidaten geen toegang hebben tot verboden hulpmiddelen (zoals een digitale atlas of een digitaal woordenboek), en moet ook o.m. de opslag (bijvoorbeeld uitprinten) worden geregeld. Op www.cve.nl: HomePublicatiesOverig staan aanwijzingen voor scholen die de computer als schrijfgerei willen inzetten.

Bij elke inzet van de computer geldt tevens onverkort de lijst van toegestane hulpmiddelen. Met andere woorden: ook naast een computerexamen of voor een kandidaat die schrijft op de computer, is o.m. een (papieren) woordenboek toegestaan. Uit een kleine praktijkproef is gebleken dat deze op het eerste gezicht wellicht anachronistische oplossing goed uitvoerbaar is.

4.3 noodzakelijk of toegestaan?

De lijst geeft een opsomming van de toegestane hulpmiddelen. Een kandidaat die bij een vak een voor dat vak toegestaan hulpmiddel gebruikt, is niet in overtreding. Een kandidaat die zonder het hulpmiddel aan het examen wenst deel te nemen, mag echter niet op grond van het ontbreken van het hulpmiddel de toegang worden ontzegd.

De mate waarin een toegestaan hulpmiddel ook noodzakelijk is, varieert tussen vakken, hulpmiddelen en kandidaten. Een feitelijk noodzakelijk hulpmiddel is de Binas bij nask 1 en nask 2: het lijkt niet aannemelijk dat een kandidaat alle informatie heeft gememoriseerd. Bij het verklarend woordenboek Nederlands is de behoefte en noodzaak kandidaat-afhankelijk: de een kent meer woorden dan de ander, de een heeft ook meer behoefte aan de zekerheid van het woordenboek dan de ander. Bij examens moderne vreemde talen zonder schrijfvaardigheid is een woordenboek naar de vreemde taal eigenlijk overbodig - het is slechts toegestaan om de regelgeving eenvoudig te houden (bij examens met schrijfvaardigheid is het immers weer wel zinvol), en ter voorkoming van veronderstelde rechtsongelijkheid ten opzichte van kandidaten die beschikken over beide delen in één band.

Door scholen wordt soms gevraagd of de school de hulpmiddelen ter beschikking moet stellen, of dat aan de kandidaat kan worden gevraagd ze mee te nemen. Dat is ter keuze aan de school.

BIJLAGE 2B BIJ DE REGELING ROOSTER EN TOEGESTANE HULPMIDDELEN VOOR DE CENTRALE EXAMENS VAN DE EINDEXAMENS EN DE STAATSEXAMENS VWO, HAVO EN VMBO IN 2012 VAN 19 JUNI 2012, NUMMER CVE-12.01404

Hulpmiddelen havo en vwo 2014

1. Wat is er anders in 2014?

- In 2014 wordt op het vwo voor het eerst op alle scholen economie geëxamineerd volgens het nieuwe examenprogramma.
- Bij het centraal examen volgens het nieuwe examenprogramma economie vwo (in 2015 het enige programma economie vwo) is de grafische rekenmachine NIET toegestaan, de eenvoudige rekenmachine uit het basispakket uiteraard wel. Bij het centraal examen volgens het oude examenprogramma economie (bezem in 2014) blijft de grafische rekenmachine toegestaan.
- In 2014 is alleen de 54e druk van de Bosatlas bij het centraal examen **havo** toegestaan en de 53e druk van de Bosatlas bij het centraal examen **vwo**.

2. Hulpmiddelen havo en vwo 2014

Vak	Havo en vwo
Alle vakken	Basispakket (zie 3.3)
Alle schriftelijke examens	Woordenboek Nederlands (zie 3.1)
Latijn, Grieks	Latijns resp. Grieks woordenboek (zie 3.2)
Fries, moderne vreemde talen	woordenboek naar en van de doeltaal (zie 3.2)
Wiskunde A, B, C	– grafische rekenmachine (zie 3.4) – roosterpapier in cm ²
Natuurkunde, Scheikunde	– grafische rekenmachine (zie 3.4) – goedgekeurd informatieboek: Binas 5e druk
Biologie	goedgekeurd informatieboek: Biodata 2 ^e druk óf Binas 5e druk
Economie vwo	Pas op! Geen grafische rekenmachine voor reguliere examens havo en vwo economie. Grafische rekenmachine (zie 3.4) alleen nog voor bezemexamen vwo.
Aardrijkskunde	Door het CvE goedgekeurde atlas voor het CE in 2014 is de Grote Bosatlas: – 53 ^e druk voor vwo – 54 ^e druk voor havo
Management & Organisatie	grafische rekenmachine (zie 3.4)

3. Toelichting

3.1 woordenboek Nederlands

Een eindelijk verklarend woordenboek Nederlands is toegestaan bij alle *schriftelijke* examens. In plaats van het eindelijk woordenboek Nederlands mag ook gebruik gemaakt worden van een woordenboek van Nederlands naar een vreemde taal (bijvoorbeeld naar de thuistaal van de kandidaat).

Een digitaal woordenboek is niet toegestaan. Waar spelling wordt beoordeeld (centraal examen Nederlands) zijn alleen schrijfwijzen volgens de huidige officiële spelling toegestaan. Bij vakspecifieke termen kan het woordenboek aanleiding geven tot verwarring. Een voorbeeld: eentonigheid heeft in het vak muziek een betekenis die niet strookt met de beschrijving in een woordenboek. In situaties zoals het gegeven muziekvoorbeeld is de vakinhoudelijke omschrijving de geldige. Voor een inhoudelijk afwijkende omschrijving worden geen punten toegekend, ook niet als de kandidaat deze omschrijving letterlijk aan het woordenboek heeft ontleend.

3.2 woordenboek bij Fries, moderne vreemde talen en klassieke talen

Bij Fries en de moderne vreemde talen is een woordenboek vanuit én een woordenboek naar de moderne vreemde taal c.q. Fries toegestaan, in één band of in twee afzonderlijke delen. Een woordenboek naar de vreemde taal is bij examens zonder schrijfvaardigheid (alle talenexamens havo en vwo) niet zinvol maar ook niet verboden. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan.

Bij Latijn en Grieks is een woordenboek toegestaan en een grammaticaoverzicht (in het woordenboek of los) zonder voorbeeldzinnen en toelichting op het gebied van de syntaxis. Niet toegestaan is een woordenboek dat specifiek is toegesneden op een auteur aan wiens werk de vertaalopgave ontleend is.

Bij Grieks is het woordenboek van Ch. Hupperts toegestaan inclusief het hierin opgenomen grammatica-overzicht en de alfabetische werkwoordenlijst. Ook is het toegestaan dit grammatica-overzicht en deze alfabetische werkwoordenlijst (als los boekje uitgegeven onder de naam Compendium) naast een ander Grieks woordenboek te gebruiken.

Bij Latijn is het woordenboek Latijn-Nederlands van H. Pinkster toegestaan inclusief het daarin opgenomen grammaticaoverzicht. Ook is het toegestaan dit als los boekje uitgegeven grammaticaoverzicht naast een ander Latijns woordenboek te gebruiken.

3.3. *basispakket*

Het standaard basispakket bij alle centrale examens bevat:

- schrijfmateriaal inclusief millimeterpapier
- tekenpotlood
- blauw en rood kleurpotlood
- liniaal met millimeterverdeling
- passer
- geometrische driehoek
- vlakgum
- elektronisch rekenapparaat

Bij de vakken zonder grafische rekenmachine is een machine met de basisbewerkingen voldoende. Meer bewerkingen zijn toegestaan, maar niet toegestaan is het gebruik van apparaten die:

- a. op het lichtnet aangesloten moeten worden
- b. tijdens het examen opgeladen moeten worden
- c. geluidsoverlast bezorgen
- d. zijn voorzien van een schrijfrol, alarminstallatie, dan wel zend- en/of ontvangstmogelijkheden
- e. alfanumeriek zijn
- f. grafieken kunnen weergeven in het afleesvenster

3.4 *de grafische rekenmachine*

De meest recente toegestane grafische rekenmachines zijn:

- Casio FX-9750GII, CFX-9850Gplus, CFX-9850GBplus, fx-9860G/FX-9860GII of fx-9860G SD/FX-9860GII SD, CG10, CG20
- Hewlett Packard 38G of 39G+
- Sharp EL 9600, EL 9650 en EL 9900
- Texas Instruments 83, 83 plus, 84 of 84 plus silver edition
- Texas Instruments TI-Nspire en TI-nSpire CX, alleen de versie zonder CAS (de TI-Nspire CAS is niet toegestaan). TI levert ook een opvallend oranje extern gemonteerde cradle waarmee communicatie met een externe computer mogelijk is. De cradle is bij het centraal examen niet toegestaan.

Oudere typen zijn ook toegestaan maar de kans bestaat dat sommige examenopgaven daarmee niet of minder goed te maken zijn. De grafische rekenmachines genoemd in de Septembermededeling 2006 voldoen nog.

Verder geldt het volgende.

- a. Een grafische rekenmachine mag tijdens het examen niet op het lichtnet worden aangesloten of met andere apparatuur worden verbonden.
- b. Het is een kandidaat niet toegestaan tijdens het examen gebruik te maken van de grafische rekenmachine van een andere kandidaat.
- c. Het is niet toegestaan dat de kandidaat tegelijkertijd de beschikking heeft over twee grafische rekenmachines.
- d. Het is niet nodig dat het geheugen van een grafische rekenmachine wordt gewist voor de aanvang van een zitting van het centraal examen.

3.5 *Binas errata*

Voor de Binas uitgave (5^e druk) voor havo/vwo is een erratum uitgegeven. Zie voor errata de site <http://www.noordhoffuitgevers.nl>, > voortgezet onderwijs > zoeken op 'Binas errata'. Het is toegestaan deze fouten in Binas te verbeteren.

4. Aanvullende opmerkingen

4.1 computer

Bij alle schriftelijke examens is de computer toegestaan als schrijfgerei. De school kan dat toestaan voor alle kandidaten, kan het ook toestaan voor speciale groepen kandidaten bijvoorbeeld de dyslectische kandidaten. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt, is het van belang dat kandidaten geen toegang hebben tot verboden hulpmiddelen (zoals een digitale atlas of een digitaal woordenboek), en moet ook o.m. de opslag (bijvoorbeeld uitprinten) worden geregeld. Op cevo.nl staan aanwijzingen voor scholen die de computer als schrijfgerei willen inzetten.

Bij elke inzet van de computer geldt tevens onverkort de lijst van toegestane hulpmiddelen. Met andere woorden: ook naast een computerexamen of voor een kandidaat die schrijft op de computer, is o.m. een (papieren) woordenboek toegestaan.

4.2 noodzakelijk of toegestaan?

De mate waarin een toegestaan hulpmiddel ook noodzakelijk is, varieert tussen vakken, hulpmiddelen en kandidaten. Een feitelijk noodzakelijk hulpmiddel is de atlas bij havo en vwo: in opgaven wordt concreet naar kaarten verwezen en het lijkt niet aannemelijk dat een kandidaat alle kaarten voldoende heeft gememoriseerd.

Bij het verklarend woordenboek Nederlands is de behoefte en noodzaak kandidaat-afhankelijk: de een kent meer woorden dan de ander, de een heeft ook meer behoefte aan de zekerheid van het woordenboek dan de ander.

Door scholen wordt soms gevraagd of de school de hulpmiddelen ter beschikking moet stellen, of dat aan de kandidaat kan worden gevraagd ze mee te nemen. Dat is ter keuze aan de school.

Als bij een hulpmiddel tussen twee opties kan worden gekozen (bijvoorbeeld Biodata en Binas bij biologie havo en vwo), dan mag de kandidaat slechts één van beide gebruiken. Twee woordenboeken Nederlands of twee grafische rekenmachines zijn evenmin toegestaan.

4.3 schoolexamen en centraal examen

De regeling legt de toegestane hulpmiddelen vast voor het centraal examen. Er is geen voorschrift dat bij alle schoolexamens van een vak dezelfde hulpmiddelen zouden moeten worden voorgeschreven als bij het centraal examen. De school kan gegronde redenen hebben om bijvoorbeeld vast te leggen dat bij kleinere toetsen in de moderne vreemde talen geen woordenboek is toegestaan, of dat bij sommige toetsen in een vak met grafische rekenmachine het geheugen vooraf wordt gewist (of volstaan moet worden met een eenvoudige grafische rekenmachine). De school kan omgekeerd ook bij schoolexamentoetsen hulpmiddelen toestaan die in het centraal examen niet zijn toegestaan.

BIJLAGE 3 BIJ DE REGELING ROOSTER EN TOEGESTANE HULPMIDDELEN VOOR DE CENTRALE EXAMENS VAN DE EINDEXAMENS EN DE STAATSEXAMENS VWO, HAVO EN VMBO IN 2014 VAN 19 JUNI 2012, NUMMER CVE-12.01404

Hulpmiddelen kandidaten met een beperking 2014

1. Wat is er anders in 2014?

In afwijking van voorgaande jaren worden vanaf het centraal examen 2014 de hulpmiddelen voor kandidaten met een beperking genoemd en toegelicht in een afzonderlijke bijlage.

2. Toegestane hulpmiddelen 2014

Ten behoeve van de toegankelijkheid van de school- en centrale examens voor leerlingen met een beperking kan de directeur op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit aanvullende maatregelen treffen, die passen binnen de kaders van de examinering. Ten behoeve van de centrale examinering biedt het College voor Examens aangepaste examens aan met dezelfde exameneisen, die het mogelijk maken de exameneisen te toetsen bij kandidaten met een beperking. In deze bijlage wordt het aanbod van aangepaste examens beschreven met de daarbij behorende afnameregels. Deze vallen onder, en binnen het kader van, de algemene regels in artikel 55 van het Eindexamenbesluit. De algemene regels zoals verwoord in dit artikel van het Eindexamenbesluit (onder andere omtrent tijdverlenging, melding aan de inspectie en aanwezigheid van een deskundigenverklaring) zijn ook van toepassing bij het gebruik van door het College voor Examens geleverde aangepaste examens.

Kandidaten met een visuele beperking

De centrale examens en de rekentoets worden door CvE op bestelling geleverd in een format dat zich leent voor de hulpmiddelen die door kandidaten met een visuele beperking worden gebruikt. Afhankelijk van de wens van de school en de gebruiker en van de vorm van het centrale examen kan worden geleverd:

- een centraal examen in brailledruk
- een centraal examen geschikt voor de brailleleesregel op de computer
- een centraal examen geschikt voor verklanking middels spraaksynthese
- het examen als ingesproken tekst op Daisy-CD
- een voor kandidaten met een visuele beperking geschikt gemaakt digitaal examen (o.a. met ingesproken tekst of spraaksynthese, geschikt voor brailleleesregel en met een voor de kandidaat met een visuele beperking bruikbare bediening).

Daarbij wordt het examen ook verder inhoudelijk geschikt gemaakt voor de kandidaat met een visuele beperking, door vervanging van afbeeldingen door omschrijvingen etcetera. Het aangepaste examen gaat vergezeld van een aangepast beoordelingsvoorschrift.

De directeur meldt in het kader van de bestelling van examens (voor 1 november voorafgaand aan het centraal examen) bij DUO via een speciaal bestelformulier de noodzaak van levering van een aangepast examen. CvE neemt met de school na ontvangst van de bestelling contact op voor het noodzakelijke maatwerk. Indien noodzakelijk kan bijvoorbeeld ook een grotere letter of een examen met een andere achtergrondkleur worden geleverd. Als de noodzakelijke aanpassingen zouden moeten leiden tot een volledig aangepast examen, levert CvE een gecommiteerde die samen met de examinerator van de kandidaat een vervangend mondeling afneemt. Dat zal in ieder geval gebeuren bij examinering van kunst (algemeen) op havo en vwo.

Kandidaten met een auditieve beperking

Voor kandidaten met een auditieve beperking levert het College voor Examens een aangepast centraal examen als bij het centraal examen geluid wordt gebruikt, dus bij (sommige) digitale centrale examens. Middels een speciaal formulier meldt de directeur aan DUO in het kader van de bestelling van centrale examens voor 1 november voorafgaand aan de afname van het centraal examen middels een speciaal formulier de noodzaak van een voor de kandidaat met een auditieve beperking aangepast examen. Als de aanpassing noopt tot een volledige herziening van het examen, stelt het College voor Examens een gecommiteerde ter beschikking. De examinerator en gecommiteerde passen in overleg het examen aan zo dat het geschikt is voor de kandidaat.

toelichting: dit blijkt noodzakelijk bij kunst (algemeen) op havo en vwo. Bij de digitale examens algemene vakken BB en KB wordt een aangepast examen geleverd. De rekentoets (vmbo, havo en vwo) bevat geen geluid en behoeft geen aanpassing.

Kandidaten met dyslexie

Voor kandidaten met dyslexie levert het College voor Examens het volgende:

Voor digitale examens (en de digitale rekentoets) een *dyslexievariant* waarin kunstmatige spraak of ingesproken tekst is toegevoegd.

Voor papieren examens, naar keuze van de directeur:

- een bestand op CD-ROM (Daisy-CD) met de gesproken tekst van het examen (natuurlijke stem of spraaksynthese), te gebruiken naast een papieren examen in een Daisyspeler of op de computer
- een examenbestand in pdf geschikt voor spraaksynthese (tekst naar spraak via de computer); daarbij kan de kandidaat de tekst lezen op het scherm van een computer en tegelijkertijd desgewenst in spraak omzetten.

Als Daisy en spraaksynthese-pdf geleverd kunnen worden, bepaalt de directeur welke vorm voor de kandidaat geschikt is. Als de geschikte vorm in een tijdvak niet leverbaar is, moet worden voorzien in een voorlezer (individuele voorleeshulp).

NB Aanvullende informatie als hulpmiddel (bijvoorbeeld spellings- of grammaticakaarten) is niet toegestaan; evenmin is een digitaal woordenboek toegestaan. De letters van de papieren en digitale examens zijn van voldoende grootte voor leerlingen met een leesbeperking. Verder vergroten is niet toegestaan. Als dat - bijvoorbeeld vanwege een visuele beperking naast de leesbeperking - wel nodig is, geeft de directeur dat aan op het speciale bestelformulier bij de 1-novemberbestelling. Het vooraf openen van enveloppen met examens of bestanden ten behoeve van vergroting of spraak is niet toegestaan.

Kandidaten met kleurenblindheid

Voor kandidaten met kleurenblindheid worden geen aangepaste examens geleverd.

NB De meeste papieren examens zijn in zwart-wit gedrukt. Voor kleurenblinde kandidaten kan bij aardrijkskunde havo/vwo (atlas) een opzoekhulp worden ingezet die op verzoek van de kandidaat de kleur van een door de kandidaat aangewezen vlakdeel benoemt (eventueel conform de legenda bij de kaart), of een door de kandidaat aangewezen kleur (eventueel in de legenda) aanwijst op de kaart. Deze oplossing is ook bruikbaar bij beeldende vakken of kunst.

Kleurgebruik kan een zeer beperkte rol spelen bij de informatieboeken voor de natuurwetenschappelijke vakken (nask1 en nask2 vmbo, natuurkunde, scheikunde en biologie havo en vwo). Ook daar kan de kandidaat een toezichthouder om toelichting vragen. Gezien het beperkte kleurgebruik hoeft deze daarvoor niet permanent ter beschikking te staan van de kandidaat. Bij digitale examens wordt het kleurgebruik geoptimaliseerd voor gangbare vormen van kleurenblindheid. Wanneer desondanks een onderdeel van een examen niet leesbaar is, kan de opzoekhulp worden ingezet.

Kandidaten met dyscalculie

Voor kandidaten met dyscalculie worden geen aangepaste centrale examens geleverd. Aanvullende hulpmiddelen als reken- en formulekaarten zijn niet toegestaan; de rekenmachine is toegestaan waar deze aan alle kandidaten is toegestaan

Kandidaten met een zware lichamelijke beperking

Een zware lichamelijke beperking kan ertoe leiden dat de gangbare vorm van het examen niet bruikbaar is. De directeur neemt contact op met CvE om tot een aangepaste afname te komen.

Overige beperkingen

Indien de directeur van oordeel is dat de kandidaat redelijkerwijze aan de exameneisen kan voldoen maar de wijze van examineren de toegankelijkheid hindert en het aanbod van aangepaste examens daarin niet voorziet, neemt hij contact op met CvE.

Toelichting

Woordenboeken

*Bij alle schriftelijke en digitale examens (niet bij cspe's, cpe's en minitoetsen die deel uitmaken van een cspe) is een papieren woordenboek toegestaan voor alle leerlingen dus ook voor leerlingen met een beperking. Een **digitaal** woordenboek is niet toegestaan.*

Als vanwege een beperking een papieren woordenboek niet bruikbaar is, kan de directeur een toezichthouder als opzoekhulp inzetten. Indien dit niet adquaat geacht wordt, neemt hij contact op met de inspectie.

Spraaksoftware; gebruik van computers

Bij papieren examens kan, bij dyslexie of visuele beperking, de directeur de kandidaat spraaksynthese (tekst naar computerspraak) laten gebruiken. De keuze van de spraaksynthesoftware is aan de school. De directeur vergewist zich er aan de hand van voorbeelden of oude examens van dat de software kan omgaan met het format waarin de examens worden geleverd. Eerder openen van de envelop met het digitale bestand van het examen is niet toegestaan. Bij digitale examens wordt op bestelling een variant voor dyslectische of slechtziende kandidaten geleverd waarin spraak is opgenomen.

Daisy-CD-ROMS met gesproken tekst kunnen worden afgespeeld op een computer met eenvoudige (gratis) software, of op een speciale daisyspeler. Ook de enveloppe met de Daisy mag niet vooraf worden opengemaakt.

Bij gebruik van een computer voor spraak en/of als schrijfgerei (dat laatste mag voor alle kandidaten) ziet de directeur erop toe dat de kandidaat geen toegang heeft tot o.a. digitale woordenboeken, internet en e-mail. Met de leveranciers van spraaksyntheseprogramma's wordt door CvE nagegaan of er mogelijkheden zijn om het toezicht hierop door de school te vereenvoudigen.

TOELICHTING

Bij de Regeling rooster en toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens van de eindexamens en de staatsexamens vwo, havo en vmbo in 2014 van 19 juni 2012, nummer CvE-12.01404

Algemeen

Met deze regeling worden het tijdstip en de duur van de toetsen voor de centrale examens van de eindexamens en de staatsexamens vwo, havo en vmbo in 2014 vastgesteld. Tevens worden regels gegeven met betrekking tot de hulpmiddelen die gebruikt mogen worden bij het maken van de opgaven.

Rooster

In bijlage 1 is het rooster voor de centrale examens 2014 opgenomen. De in het rooster in bijlage 1A opgenomen vakken in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg betreffende de centrale examens die op een vast moment worden afgenomen

Tijdschema centraal examen 2014

activiteit	vmbo, beroepsgericht	vmbo, algemeen	vwo/havo
inzending deelscores aan Cito cspe	uiterlijk 21 mei	–	–
inzending deelscores aan Cito cse GL beroepsgericht	uiterlijk 21 mei	–	–
inzending deelscores aan Cito vakken t/m 16 mei	–	uiterlijk 23 mei	
inzending deelscores aan Cito vakken t/m 27 mei	–	Uiterlijk 30 mei	
bekendmaking normen (08.00 uur)	4 juni	11 juni	12 juni
aanmelding 2e tijdvak aangewezen vakken (staatsexamen, aanmelden bij DUO Examediensten)	uiterlijk maandag 16 juni, 17.00 uur		
tweede tijdvak school*		vanaf 16 juni	
tweede tijdvak aangewezen vakken (staatsexamen)*	20 juni	20 juni	
levering deelscores aan Cito tweede tijdvak*	niet	20 juni	
bekendmaking normen tweede tijdvak*	25 juni 08.00 uur		
begin zomervakanties (regio noord)*	28 juni		

* Bij ongewijzigde wetgeving

Hulpmiddelen

In bijlage 2A en 2b zijn de algemene hulpmiddelen opgenomen die zijn toegestaan bij de centrale examens 2014 voor respectievelijk vmbo en havo/vwo. In bijlage 3 zijn hulpmiddelen opgenomen met betrekking tot kandidaten met een beperking bij toepassing van artikel 55 Eindexamenbesluit, *Afwijking wijze van examineren*.

Woordenboek, toelichting bij bijlage 2A/2B onderdeel 3.1

Bij alle schriftelijke examens is een eindelijk verklarend Nederlands woordenboek toegestaan. Een verklarend woordenboek kan verschillende vormen hebben. Een standaard woordenboek verklaart het Nederlandse woord met een omschrijving in het Nederlands. Het vmbo-beeldwoordenboek geeft een verklaring in de vorm van eenvoudige plaatjes. Er zijn ook speciale verklarende woordenboeken voor kandidaten voor wie het Nederlands de tweede taal is. Deze beide meer speciale woordenboeken zijn ook toegestaan. De regeling staat ook een andere vorm van verklaring toe: een woordenboek dat het Nederlandse woord verklaart door te vertalen in een taal die door de kandidaat goed wordt beheerst, bijvoorbeeld zijn thuistaal. Een woordenboek Nederlands-Spaans mag op grond van de regeling door de school worden toegestaan.

Bij examens door een school of instelling is deze verantwoordelijk voor de afname en de toegestane en gebruikte hulpmiddelen binnen de kaders van de regeling hulpmiddelen. De school kan bepalen

dat het woordenboek door de school wordt verstrekt of dat de kandidaten hun woordenboek meenemen dat ter zitting wordt gecontroleerd. Als een kandidaat een van de schoolstandaard afwijkende vorm van het woordenboek wil gebruiken (bijvoorbeeld Nederlands-Spaans, of een beeldwoordenboek), dan kan de school van de kandidaat verwachten dat hij dat tijdig (een voldoende aantal schooldagen voor aanvang van het centraal examen) aan de school kenbaar maakt. De school heeft dan voldoende tijd om na te gaan of deze vorm toegestaan is en - indien de school dit wenst - na te gaan of deze vorm in het belang van de kandidaat is.

hulpmiddelen na 2014

Basispakket hulpmiddelen

Er zijn geen voornemens tot wijziging van het basispakket.

Woordenboeken

Er zijn geen voornemens tot wijzigingen in het toestaan van woordenboeken.

Informatieboeken vmbo

Er zijn geen voornemens tot wijzigingen van de toegestane hulpmiddelen.

Grafische rekenmachines

Onderzocht is of het blokkeren of wissen van het geheugen van de grafische rekenmachine door de school praktisch uitvoerbaar is. Dit is een extra handeling, die naar gebleken is goed, betrouwbaar en controleerbaar kan worden uitgevoerd bij grafische rekenmachines van enkele meer recente types. Voor de kandidaten die in 2011 starten in klas 4 havo en vwo (dus centraal examen havo 2013, en vwo 2014) geldt in ieder geval nog de huidige regeling, met de huidige toegestane types grafische rekenmachines en zonder de eis van een geblokkeerd of gewist geheugen. *De enige wijziging voor de leerlingen die in 2011 starten betreft het feit dat bij het centraal examen vanaf 2012 (volgens het nieuwe examenprogramma) economie havo de grafische rekenmachine niet langer is toegestaan.* Hetzelfde geldt voor economie vwo, nieuw programma, vanaf 2014. Onderzocht wordt, welke aanvullende maatregelen nodig zijn om datzelfde verbod ook vanaf 2014 van toepassing te verklaren op M&O.

Voor wiskunde, de natuurwetenschappelijke vakken en economie zijn op het havo en vwo nieuwe examenprogramma's in ontwikkeling. In die nieuwe examenprogramma's blijkt meer behoefte aan vragen die zonder deze aanvullende eis niet door de kandidaat maar door de grafische rekenmachine zouden worden beantwoord. In verband met de nieuwe programma's wordt opnieuw bekeken of de grafische rekenmachine een zinvol hulpmiddel is en of daarbij het geheugen dient te worden geblokkeerd.

Informatieboeken natuurwetenschappelijke vakken havo en vwo

Bij natuurkunde, scheikunde en biologie zijn op dit moment Binas en Biodata (de laatste alleen bij biologie) toegestaan (en noodzakelijk) als informatiemateriaal bij het centraal examen. Het CvE werkt aan het opnieuw vaststellen van de vereiste inhoud. Deze inhoud zal gelijk zijn voor de drie natuurwetenschappelijke vakken, en voor havo en vwo. Op het moment van invoering vervangt het nieuwe informatieboek (of de nieuwe informatieboeken op basis van de voorgeschreven inhoud) zowel de huidige Binas als de huidige Biodata. Dat gebeurt voor havo een jaar eerder dan voor vwo. De scholen worden over de juiste isbn-nummers in eerste instantie geïnformeerd in de Vooruitblik toegestane hulpmiddelen, begin 2013, en vervolgens in de Regeling Toegestane hulpmiddelen van juni 2013.

Atlas bij aardrijkskunde havo en vwo

In de komende jaren zijn de volgende drukken van de Bosatlas toegestaan:

	havo	vwo
2014	54	53
2015	54	54
2016	54	54

Toelichting bij de tabel

Het CvE heeft besloten om niet langer twee drukken naast elkaar toe te staan. De looptijd van een atlasdruk verandert op termijn niet. Alleen in de overgang van een periode waarin twee drukken naast elkaar waren toegelaten, naar de situatie waarin dat niet meer is toegestaan, is een keer de looptijd wat ingekort. Voor een nadere toelichting kunt u de (vooruitblik) mededeling hulpmiddelen raadplegen op Examenblad.nl in jaarring 2014.